

Populärvetenskaplig sammanfattning av arkeologisk förundersökning längs väg 544, Matfors-Specksta

**Rapport 2017:16
Maria Lindeberg**

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsmuseets dnr: 2016/186

Länsstyrelsens dnr: 431-4980-16

Län: Västernorrland

Landskap: Medelpad

Kommun: Sundsvall

Socken: Attmar och Tuna

Berörda Raä nr: Attmar 212 och Tuna 347 (samt schakt intill Raä 119 Tuna sn)

Fastigheter: Bro 2:29, Ön 1:3, Sköle 4:88

Kartblad: 17 H 2c, 17 H 3c

Koordinatsystem och höjdvärden: Sweref 99 TM.

Nivå över havet: 32-43 m ö h.

Undersökningstid: 6-13 oktober 2016

Personal: Ola George, Maria Lindeberg

Rapportsammanställning: Maria Lindeberg

Konsivering: Acta KonsiveringsCentrum AB

Dokumentationsmaterial i form av fotografier, ritningar, mätfiler och beskrivningar förvaras på Murberget Länsmuseum Västernorrland.

Arkivhandlingar

Ärendet förvaras i arkivet på Murberget Länsmuseum Västernorrland. I ärendet ingår Populärvetenskaplig sammanfattning, Förfrågan om undersökningsplan, Undersökningsplan och kostnadsberäkning, Beslut samt andra relevanta handlingar.

Fullständig arkeologisk rapport:

Arkeologisk förundersökning längs väg 544, Matfors – Specksta.

Maria Lindeberg. Murberget Länsmuseum Västernorrland, Rapport 2017:1

Länk till rapporten: <http://samla.raa.se/xmlui/handle/raa/11234>

Murberget Länsmuseum Västernorrland

Box 34

871 21 Härnösand

www.murberget.se

Tel: 0611-88600

Populärvetenskaplig sammanfattning av arkeologisk förundersökning längs väg 544, Matfors – Specksta. Murberget Länsmuseum Västernorrland, Rapport 2017:16

© Murberget Länsmuseum Västernorrland, Maria Lindeberg

Härnösand 2017

Foto: Murberget

ISSN 2000-0111

Inledning

Murberget Länsmuseum Västernorrland har utfört en arkeologisk förundersökning längs väg 544 mellan Matfors och Specksta. Anledningen till undersökningen var att Trafikverket ska bygga en gång- och cykelväg.

Inom den planerade vägsträckningen upptäcktes vid den tidigare utredningen kokgropar/härdar (rester av förhistoriska eldstäder) på två platser.

Undersökningsområdena ligger längs väg 544 väster om sjön Marmen, som är en utbuktning i Ljungan. Landskapet utgörs till största delen av åkermark och skogsbevuxen moränmark, här och var uppbruten av bebyggda områden.

Kulturmiljön i närheten av undersökningsområdena är relativt rik på fornlämningar, framförallt av gravar från järnåldern i form av högar, stensättningar, gravfält och boplatzlämningar. Såväl boplatser som fynd i närområdet visar på aktiviteter från stenålder till järnålder.

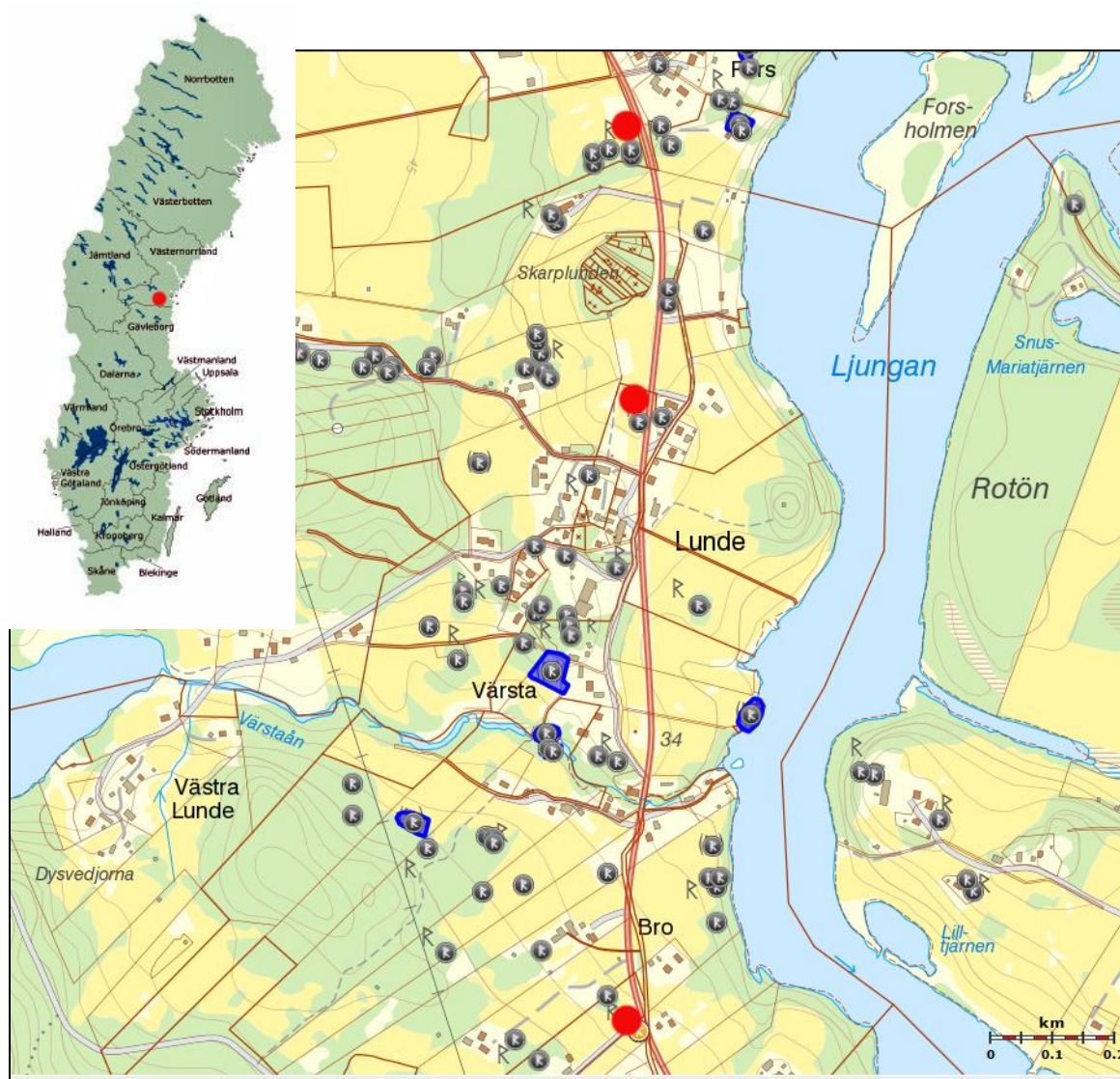

Fig. 1. Undersökningsområdena (röda punkter) vid Fors, Lunde och Bro. Karta från FMIS (Riksantikvarieämbetets fornminnesregister) med kända fornlämningar markerade med grå punkter och blå ytor. Infälld bild: Sverigekarta där undersökningsområdet markeras med röd prick.

Den arkeologiska förundersökningen

Vid undersökningen användes grävmaskin till att skala av matjorden för att upptäcka lämningar (anläggningar) som inte syns ovan mark. Under matjorden i den orörda marken, syns då t ex kol och skörbrända stenar och eventuella nedgrävningar som en avvikande färgning i jorden; spår från förhistoriska människors aktiviteter.

Schakten och de lämningar och fynd som påträffades mättes in med RTK-GPS för att få en karta över fornlämningen. Samtliga påträffade anläggningar undersöktes, beskrevs, fotograferades och dokumenterades klart vid förundersökningen. Fyndmaterialet var sparsamt.

Fig. 2. Schaktet och undersökning av härdarna Raä 212, Attmar sn i Bro.

Vad hittade vi?

Fyra delområden ingick i förundersökningen varav ett utgick efter besiktning. Område 2, i Fors intill Raä 119 och Raä 101 Tuna sn, är omgivet av bl a boplatslämningar, gravar och fynd, men ingen fornlämning påträffades i vägsträckningen. En ring (okänd ålder) av kopparlegering hittades i schaktet.

I Bro, Raä 212 Attmar socken, fanns rester efter fyra härdar/kokgropar. De daterades till 320-540 e. Kr (yngre romersk järnålder – folkvandringstid). Dateringarna gjordes på kol från björk och hassel. Vid utredningen 2015 hittades också förkolnade sädeskorn vid analysen av ett jordprov från en av härdarna.

I Lunde, Raä 347 Tuna socken, påträffades rester av fem härdar/kokgropar. De daterades till slutet av förromersk järnålder till början av romersk järnålder, 40 f. Kr – 130 e. Kr och en anläggning kan vara något äldre; 170 f. Kr – 20 e. Kr.

I de undersökta anläggningarna togs jordprov som analyserades och det fanns kol från björk, tall, asp, gran och vide. Det berättar en del om växtligheten i området, förutom valet av ved. I en av härdarna hittades också förkolnade sädeskorn, som visar på odling och jordbruk. Kornen kan till exempel ha rostats på härden eller hamnat i härden som hushållsavfall.

Fig. 3. Härd/kokgrop med fint lagda stenar, Rää 347 Tuna sn.

Ca 30 – 40 meter öster om de undersökta härdarna i Lunde finns en gravhög. Järnålderns gravar hörde till gården och det är möjligt att de undersökta anläggningarna har ett samband med gården som gravhögen hört till. Ett område med flera kokgropar och härdar är inte ovanligt att finna en bit ifrån gårdens byggnader, det har konstaterats vid andra större boplotsundersökningar. Kanske på grund av brandfara eller att det var en aktivitet som passade bättre en bit ifrån husen av annan anledning. Eftersom undersökningsområdet var ganska smalt – endast för den planerade cykelvägen – är det troligt att det finns oupptäckta anläggningar utanför undersökt område.

När det gäller dateringarna av Rää 347 Tuna sn och Rää 212 Attmar sn anknyter de till flera undersökningar som gjorts tidigare kring Marmen i Tuna och Attmar socknar. Tidsperioderna romersk järnålder – folkvandringstid är de vanligast förekommande bland undersökningar i Medelpad överlag, förromersk järnålder är mindre förekommande men exempelvis finns belegg för treskeppiga hus från förromersk järnålder vid boplotsen Rää 325 intill Tuna kyrka. Den ligger på andra sidan Marmen med Rotön och Ön emellan, sett från undersökningsområdet. Områdena runt Marmen är också bland de mest undersökta i länet vad gäller järnålder. De nu undersökta lämningarna blir ytterligare en liten pusselbit till förhistorien kring Marmen.

Fig. 4. Fynd från undersökningen: eventuell skrapa, en ten, en ring och ett spänne av metall. Övriga bilder visar bränd eller sintrad lera; ett vanligt fynd på boplatser från järnålder.

Kokgropar och härdar

Definitionen och tolkningen av kokgropar är svår, då de kan vara väldigt olika (men ändå lika). Det som är gemensamt är att de består av en grop där något hettats upp, ofta med hjälp av varma stenar. Ibland har kokgropar anlagts intill härdar. Härdarna har då förmodligen haft en funktion för uppvärmning av stenar, som efter uppvärmningen placerats i en kokgrop för att där tillaga mat eller vad man värmt upp i gropen.

En härd är en eldstad.

Variationer i form, storlek och innehåll ger frågor som vad kokgroparna egentligen använts till. Fyllningen i groparna behöver inte heller avspejla vad själva gropen använts till, gropen har efter sista användning fyllts igen med material från omgivningen.

Den vanligaste tolkningen av härdar och kokgropar är att de förmodligen har använts vid matlagning eller för värmekälla. Kokgropar kan även förekomma i andra sammanhang än matlagning; exempelvis kan de använts vid bastu, torkning, rökning eller rostning av livsmedel och i rituella sammanhang. Möjliga funktioner för ”kokstensgropar” är också tillverkning av tran, skinngarvning, bränning av keramik och produktion av tjära

Ofta hittas inte särskilt mycket annat än kol i kokgroparna. Kolet kan vedartbestämmas för att få reda på vilket trädslag man använt och kolet används för datering med C14-metoden. Kolet berättar också en del om hur omgivningarna sett – vilka träd som funnits.

Vill du veta mer?

om arkeologi i Västernorrland:

Persson, Peter. 2014. Forntid i Västernorrlands län. En historik över arkeologiska undersökningar under drygt 330 år.

Murberget Länsmuseum Västernorrland. Rapport nr 2014:17.

http://www.murberget.se/om-museet/publikationer/rapporter/visa?item=SE_YLM_RPRT_o0968

Du kan söka och ladda ner rapporter och uppsatser som handlar om arkeologiska utgrävningar, kultur i Ångermanland och Medelpad, från 1800-talet fram till idag.

<http://www.murberget.se/om-museet/publikationer.aspx>

C-14 metoden:

<https://sv.wikipedia.org/wiki/Kol-14-metoden>

RTK-GPS:

<https://www.lantmateriet.se/sv/Kartor-och-geografisk-information/GPS-och-geodetisk-matning/GPS-och-satellitpositionering/Metoder-for-GNSS-matning/RTK/>

Real Time Kinematic (**RTK**) är en noggrann form av positionsmätning med **GPS** som fordrar minst två samverkande **GPS**-mottagare, en fast basstation som skickar ut korrektionsinformation och en rörlig enhet, som kan beräkna sin position (på öppen mark) med cm-noggrannhet.

Miljöarkeologiska analyser:

<http://www.idesam.umu.se/mal>

Kulturmiljölagen:

<https://www.raa.se/lagar-och-stod/kml-kulturmiljolagen/>

Fornminnesregistret:

Med Riksantikvarieämbetets söktjänst Fornsök kan du få information om alla kända registrerade fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar i Sverige, både på land och i vatten. Fornsök uppdateras dagligen med ny information.

<https://www.raa.se/hitta-information/fornsok-fmis/>

Alla kända fornlämningar i Sverige har en numrering och de numreras sockenvis.

Exempel; "Raä nr 347 Tuna sn, Me"

betyder

"Riksantikvarieämbetet nr 347 i Tuna socken, Medelpad".

